

будівній промисловості необхідно застосовувати ефективні механізми господарювання: макроекономічні – такі як механізм державного регулювання та ринкові механізми і мікроекономічні (внутрішньогосподарські) на рівні підприємства – фінансові механізми, механізми контролю, виробничого процесу, збуту, механізми розвитку кадрів, їх мотивація. Потрібно удосконалити галузеву структуру машинобудування, розширити асортимент його продукції за рахунок підвищення питомої ваги галузей, що виробляють товари народного споживання. Необхідна модернізація машинобудівних заводів, їх технічне переоснащення з використанням сучасних технологій і значне підвищення за рахунок цього їх конкурентоспроможності.

Література

1. Шапуров О.О. Стан і тенденції розвитку машинобудування // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №3. – С. 57–63.
2. Тарасова Н.В., Довбня В.М. Проблеми розвитку вітчизняного машинобудування // Обладнання та техніка для села: ринок, пропозиція, практика використання. – 2007. – №6. – С. 21–28.

3. Амоша О., Вишневецький В., Збаразська Л. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу // Економіка України – 2009. – №4. – С. 4–13.

4. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств: Навч. посібник / За ред. І.Ю. Сіваченка, Ю.Г. Козака, Ю.І. Еханурова. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 456 с.

5. Азоев Г.Л., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. – М., 2000. – 256 с.

6. Державна Програма розвитку машинобудування на 2006–2011 роки <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=516-2006-%EF>

7. Лишиленко В.І. Регіональна економіка: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 384 с.

8. Заблоцький Б.Ф. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка. – К.: Академвидав, 2002. – 368 с.

9. Державний комітет статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

10. Сайт «Евростат» <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

11. Мінпромторг Росії <http://www.minprom.gov.ru>

Н.П. КАРАЧИНА,
к.е.н., доцент, Вінницький національний технічний університет

Комплексність та спектральність категорії «економічна безпека»

Досліджено сутність категорії «економічна безпека» в контексті багаторівневості, а саме з позиції мега-, макро-, мезо- та мікрорівнів. Сформовано узагальнене трактування поняття «економічна безпека підприємства» як синтез спектральних тлумачень, що спрямовано на забезпечення універсальності та уніфікованості категоріального апарату.

Исследована суть категории «экономическая безопасность» в контексте многоуровневой, а именно с позиции мега-, макро-, мезо- и микроуровней. Сформирована обобщенная трактовка понятия «экономическая безопасность предприятия» как синтез спектральных толкований, что направлено на обеспечение универсальности и унификации категориального аппарата.

Постановка проблеми. Функціонуючи в умовах динамічного зовнішнього та внутрішнього середовища, особливо нестабільного за останні роки, поглиблюються протиріччя, які існують в економічних відносинах вітчизняних підприємств, та з'являються все нові загрози стабільному та ефективному їх розвитку. Підтвердженням зазначеного є виявлені тенденції розвитку економіки України, які доводять виключну актуальність та необхідність посилення уваги до проблеми забезпечення економічної безпеки як пріоритетної. Проте передусім необхідно визначити та сформулювати теоретичне підґрунтя даної проблематики, що є в основі будь-якого дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Значний внесок у розвиток теоретико-методологічних основ науки секурітології у розрізі різних рівнів господарювання зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: економічної безпеки системи – Р. Дацків, В. Щербина, В. Тамбовцев, А. Кендюхов, Л. Абалкін, А. Архипов, В. Забродський, В. Пономаренко; економічної безпеки на мегарівні – О. Огнев, О. Чернявський; економічної безпеки на мезорівні – Є. Крихтін, А. Татаркін, О. Романова, А. Кукліч, В. Яковлев; економічної безпеки на макрорівні – Р. Дацків, Є. Крихтін, Л. Омелянович, Є. Олейніков, В. Щербина, Л. Абалкін, А. Архипов; економічної безпеки на мікрорівні – М. Войнаренко, В. Щербина, В. Алексеєнко, В. Ярочкин, В. Белокуров, О. Грунін, І. Плетникова, А. Кірієнко, Т. Кузенко, Є. Крихтін, Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, А. Колосов, А. Могільний, А. Іванов, А. Шаваєв, Д. Ковальов, Т. Сухорукова, Л. Бендіков, О. Ареф'єва, О. Бондаренко, Ю. Лисенко, Й. Петрович, С. Дубецька, Н. Подлужна, О. Гетьман. Водночас існуючі напрацювання характеризуються значною різноманітністю поглядів, відсутністю уніфікованості та універсальності, що має відображення і в неузгодженні методичних аспектів.

Метою статті є подолання розпорошеності наукових поглядів щодо сутності економічної безпеки на основі проведення термінологічного аналізу даної категорії з позиції комплексності і спектральності та формування узагальненого

трактування поняття «економічна безпека підприємства» в контексті багаторівневості її категоріального апарату.

Виклад основного матеріалу. Питання науково обґрунтування змісту та формалізації функціональної ролі фактору економічної безпеки підприємства у комплексі інших соціально-економічних характеристик мікроаналізування потребує перш за все теоретико-методологічного дослідження.

Для з'ясування змісту поняття «економічна безпека підприємства» звернемось до загальнонаукових методів розробки та уточнення понять, першоджерел та думок науковців, які надають тлумачення суті і складових понять. Термінологічний принцип передбачає вивчення історії термінів, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місце в понятійному апараті теорії, на базі якої базується дослідження. Вирішити це завдання допомагає метод термінологічного аналізу і метод операціоналізації понять.

З метою чіткого усвідомлення значення категорії «економічна безпека підприємства» вважаємо за необхідне спочатку надати характеристику терміну «безпека», визначити його сутність та окреслити притаманні йому ознаки.

Безпека – це досить складне і багатогранне поняття, що допускає різні тлумачення. Насамперед у «Енциклопедії економічної безпеки» зазначається, що безпека – властивість будь-якої системи, що виражається у здатності предмети, явища чи процесу зберігати свої основні характеристики, сутнісні параметри під час патологічних, руйнівних впливів [1, с. 79]. У суспільних науках поняття «безпека» – задоволення таких потреб як існування, цілісність, незалежність, спокій та розвиток [2, с. 145].

Загалом переважаючою є позиція ототожнення безпеки із захищеністю. Відтак, Є.І. Крихтіна зазначає, що у загальному розумінні безпека – це «стан захищеності найбільш важливих інтересів особистості, суспільства та держави від загроз» [3, с. 124]. Словник В. Даля трактує безпеку як «відсутність небезпеки, збереження, надійність» [4, с. 108]. Словник С. Ожегова визначає безпеку як «стан, при якому не загрожує небезпека, тобто є захист від небезпеки» [5, с. 47]. Є.А. Олейніков та Л.О. Омелянович вважають, що безпека – стан і тенденції розвитку захищеності життєво важливих інтересів соціума і його структур від внутрішніх і зовнішніх загроз [4, с. 7; 6, с. 10]. Безпека – це певний об'єктивний стан, заснований на відсутності загрози, відчутний суб'єктивно через одиниці чи угруповання. Під безпекою розуміють також стан без загрози, стан спокою, впевненості, або «стан психічний чи правовий, в якому особа має відчуття впевненості, опори в іншій особі, чи у відрегульованій юридично системі; протилежність загрози» [7, с. 147].

У свою чергу, М. Войнаренко та О. Яременко зазначають, що безпека – це такий стан суб'єкта господарювання, при якому ефективно функціонують механізми запобігання або зменшення впливу загроз стабільності розвитку та функціонування [8, с. 60]. За більш комплексного підходу В.М. Щербина

вважає, що безпека може бути визначена як комплексне поняття, котре включає відповідні системи інформаційно-аналітичного моніторингу, попереджувальних, профілактичних, поточних і прогнозованих заходів щодо впливу на можливі загрози і має на меті нейтралізацію можливих негативних наслідків. Комплексність завдань, які вирішуються у сфері безпеки, вимагає професійної підготовки фахівців, котрі за повної довіри сторін можуть розробити методику і кваліфіковано забезпечити достатній рівень безпеки. Сутність безпеки, на думку В.М. Щербини, втілена у визначенні такого «бажаного» стану суб'єкта, за якого ймовірність змін властивих цьому суб'єкту якостей і параметрів зовнішнього середовища негативно не впливає або впливає у допустимих межах на результати його діяльності. Тобто ці зміни знаходяться в межах певного інтервалу [9, с. 222].

Аналізуючи поняття безпека Л. Коженювські виокремлює такі стани:

а) об'єктивний стан безпеки (наявність чи відсутність загрози) у загальному вимірі, місцевому чи індивідуальному;

б) відчуття безпеки (свідомість існування, відсутності чи можливості протидії небезпеці) у визначенні загальному, місцевому чи індивідуальному [7, с. 147].

З огляду на представлені визначення категорії «безпека», слід відзначити такі положення:

– безпека – це стан;

– ключовими для існуючих визначень безпеки є терміни «захищеність», «відсутність небезпеки», «збереження», «надійність», «захист від небезпеки (загроз)», «спокій», «незалежність», «стабільність», «допустимі межі», «безпечні та контрольовані умови», «механізм запобігання або зменшення впливу загроз»;

– опосередкованими категоріями є «існування», «цілісність», «розвиток», «впевненість».

Виокремивши основні характеристики безпеки в розрізі багатоманітності наведених тлумачень категорії «безпека», вважаємо за необхідне дослідити сутність категорії «економічна безпека», враховуючи її широкую спектральність, без розмежування на рівні господарювання (як системи) та з розмежуванням: на мега-, макро-, мезорівнях з поступовим уточненням на мікрорівні.

Перш за все наведемо ґрунтовні дослідження трактування економічної безпеки системи, адже значна кількість учених визначають економічну безпеку як властивість чи сукупність властивостей системи. Так, наприклад, на думку В. Тамбовцева [10, с. 45], економічна безпека системи – це сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи. А.В. Кендюхов вважає, що «...економічна безпека являє собою систему захисту життєвих інтересів держави. Як об'єкти захисту при цьому можуть виступати: економіка країни у цілому, окремі регіони, сфери і галузі господарства, юридична і фізична особи» [11, с. 125]. За Л.І. Абалкіним «...економічна безпека – це стан економічної системи, який дозволяє

їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні задачі, і при якому держава має можливість виробляти і проводити в життя незалежну економічну політику [12, с. 19]. Отже, з позиції В.М. Щербини у загальному визначенні під економічною безпекою доцільно розуміти якісну характеристику економічної системи, котра визначає здатність підтримувати необхідні умови життєдіяльності, стійке забезпечення ресурсами виробництва і розвитку [9, с. 221].

А. Архипов, А. Городецький, Б. Михайлов [13, с. 38] вважають економічну безпеку здатністю економіки забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб на різних рівнях (національному, міжнародному). В. Забродський, М. Капустін [14, с. 36] вважають, що економічна безпека – це кількісна та якісна характеристика властивостей системи, що відображає здатність до самовививання та розвитку в умовах виникнення зовнішньої або внутрішньої економічної загрози. Т. Клебанова [15, с. 41] виділяє такі підходи до визначення економічної безпеки систем різного призначення та рівня ієрархії: властивість економічної системи; стан економічної системи; специфічна діяльність; захищеність інтересів від різного роду зовнішніх та внутрішніх загроз; відсутність небезпеки, загроз або підтримка їх на безпечному рівні. Водночас Р. Дацків стверджує, що економічна безпека є таким станом економічного розвитку суб'єкта господарювання (особи, держави, організації і т.д.), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективно використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища [2, с. 148].

Враховуючи, що підприємства здійснюють діяльність в умовах макро-, мезо- і мікросередовища, котрі постійно змінюються, створюючи загрози для їх існування, то доцільно розкрити економічну безпеку підприємства з позиції багаторівневості. Отже, в контексті зазначеного обґрунтування проведемо дослідження сутності категорії «економічна безпека» на мега-, макро-, мезо- та мікрорівнях. До мега-рівня відносять міжнародну економіку, а також в комплексному її уявленні глобальну або світову, особливостями цього рівня є градація країн за ступенем економічного розвитку. До макрорівня відносять національну економіку, економічну безпеку якої забезпечує стале зростання всіх макроекономічних показників. До мезорівня відносять економіку регіонів. До мікрорівня класично відносять економіку підприємства. Це базовий рівень економіки регіону та країни, де майже всі економічні перетворення, по суті, направлені на поліпшення функціонування окремого підприємства, їхніх об'єднань та підприємств [16, с. 7].

Міжнародна економічна безпека, за визначенням О. Огнева [17, с. 21], є комплексом міжнародних умов співіснування, домовленостей та інституціональних структур, за яких кожній державі – члену світового суспільства забезпечується можливість вільно обирати та здійснювати свою стратегію економічного розвитку, не зазнаючи зовнішнього впливу й розраховуючи на невтручання, розуміння, взаємоприйнятне та взаємовигідне співробітництво з боку інших

держав. Із посиленням процесів глобалізації та інтернаціоналізації виробництва зростає тіснота зв'язку міжнародної та державної економічної безпеки.

Економічна безпека на мезорівні має за мету забезпечення захисту особистості та окремих соціальних груп від зовнішніх та внутрішніх небезпек та забезпечення економічної стійкості регіону [3, с. 7]. Відтак, економічна безпека регіону, як стверджує колектив науковців (А. Татаркін, О. Романова, А. Куклін, В. Яковлев [18, с. 81]), – це сукупність властивостей економічної системи регіону, що забезпечують стабільність, стійкість та поступальний характер розвитку регіону, певну незалежність і водночас інтеграцію з економікою держави в умовах дестабілізуючого впливу загроз різного виду.

Для з'ясування сутності поняття «економічна безпека» на макрорівні розглянемо різні підходи вчених його трактування [2–4; 6; 9; 12; 13]. Враховуючи складність, різноплановість та багатогранність різноманітних визначень, розкриємо дану категорію в контексті декількох поглядів, згідно з якими економічна безпека на макрорівні розглядається як:

- 1) стан захищеності економіки, а також економічних та життєвих інтересів від впливу несприятливих факторів;
- 2) стан економіки;
- 3) здатність, можливість, готовність інститутів влади до захисту;
- 4) сукупність умов і факторів, які забезпечують незалежність, стабільність і стійкість, здатність до розвитку;
- 5) загальнонаціональний комплекс заходів із забезпечення розвитку економіки;
- 6) стан економічного механізму країни;
- 7) складова національної безпеки;
- 8) стабільність та якість життєдіяльності суспільства;
- 9) стан держави;
- 10) незалежність країни та економічної політики;
- 11) місце країни у світі.

Провівши ґрунтовне дослідження сутності економічної безпеки на мега-, мезо- та макрорівнях, вважаємо за необхідне сконцентрувати увагу на мікрорівні економічної безпеки, об'єктом якого є підприємство як базовий досліджуваний суб'єкт господарювання. Відтак, змістовний аналіз існуючих позицій провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців щодо трактування категорії «економічна безпека підприємства» свідчить про різноманітність та різнобічність виявлених підходів, які відрізняються або неповнотою, або перенасиченістю (див. табл.).

Серед науковців поширені полярні точки зору – від досить вузького тлумачення змісту цього терміна з позицій захисту інформації [19; 20], з позиції наявності конкурентних переваг [21] до більш широкого ресурсно-функціонального підходу, який передбачає розгляд економічної безпеки як стану найбільш ефективного використання всіх корпоративних ресурсів [3; 6; 22; 23–25].

Одною групою авторів економічна безпека розуміється, виходячи з ідеї визнання визначального впливу зовнішньо-

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

го середовища на діяльність суб'єкта господарювання, і тлумачиться в різних інтерпретаціях або як міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, що діють поза його межами [26; 27; 28–32], або як стан захищеності діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатності швидко усува-

ти різні загрози чи пристосовуватися до наявних умов, котрі не позначаються негативно на його діяльності [33; 34; 35]. У той же час іншими дослідниками, навпаки, при розкритті змісту поняття «економічна безпека підприємства» підкреслюється необхідність урахування не тільки зовнішніх загроз, але й внутрішніх, які знижують можливість економічної стійкості підприємства [23, 36].

Основні підходи до тлумачення змісту категорії «економічна безпека підприємства»

Підхід	Основа визначення	Зміст визначення	Автор
Орієнтований на захист інформації	Умови та заходи для захисту інформації	Забезпечення умов для зберігання та захисту комерційної та інших таємниць підприємства	В. Алексєєнко [19, с. 23], В. Ярочкин [20, с. 6]
Конкурентний	Наявність конкурентних переваг	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням	В. Белокуров [21, с. 23]
Ресурсно-функціональний	Стан ефективного (оптимального) використання ресурсів	Стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)	І. Плетникова [23, с. 8]
		Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому	Є. Олейников [6, с. 138]
		Стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі	А. Кірієнко [24, с. 6]
		Стан ефективного використання ресурсів та наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз і забезпечує йому стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії	Т. Кузенко [25, с. 7]
		Ефективне використання ресурсів, що забезпечує стабільне функціонування та сталий розвиток у майбутньому	Є. Крихтін, [3, с. 24]
		Стан господарчого суб'єкта, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику	О. Грунін [22, с. 32]
Орієнтований на захист економічних інтересів підприємства	Стан захищеності (гармонізації) економічних інтересів підприємства	Стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, який формується адміністрацією та персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, організаційного і інженерно-технічного характеру	А. Колосов [28, с. 256]
		Міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства	Г. Козаченко, В. Пономарьов [26, с. 87; 27, с. 8]
		Здатність підприємства протистояти несприятливим зовнішнім і внутрішнім впливам, шляхом гармонізації соціально-економічних інтересів з метою забезпечення стійкої діяльності, мінімізації втрат і збереження контролю над власністю	О. Ляшенко [29, с. 40]
		Забезпечення стану життєдіяльності підприємства, при якому реалізуються його основні інтереси, воно захищено від внутрішніх та зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників.	А. Могільний [30, с. 29]
		Для забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно створення таких умов діяльності, за яких надійно захищені його інтереси від різноманітних видів загроз	А. Іванов, В. Шликов [31, с. 53]
		Стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку підприємства відповідно з його статутними цілями.	«Енциклопедія економічної безпеки», [32, с. 67]

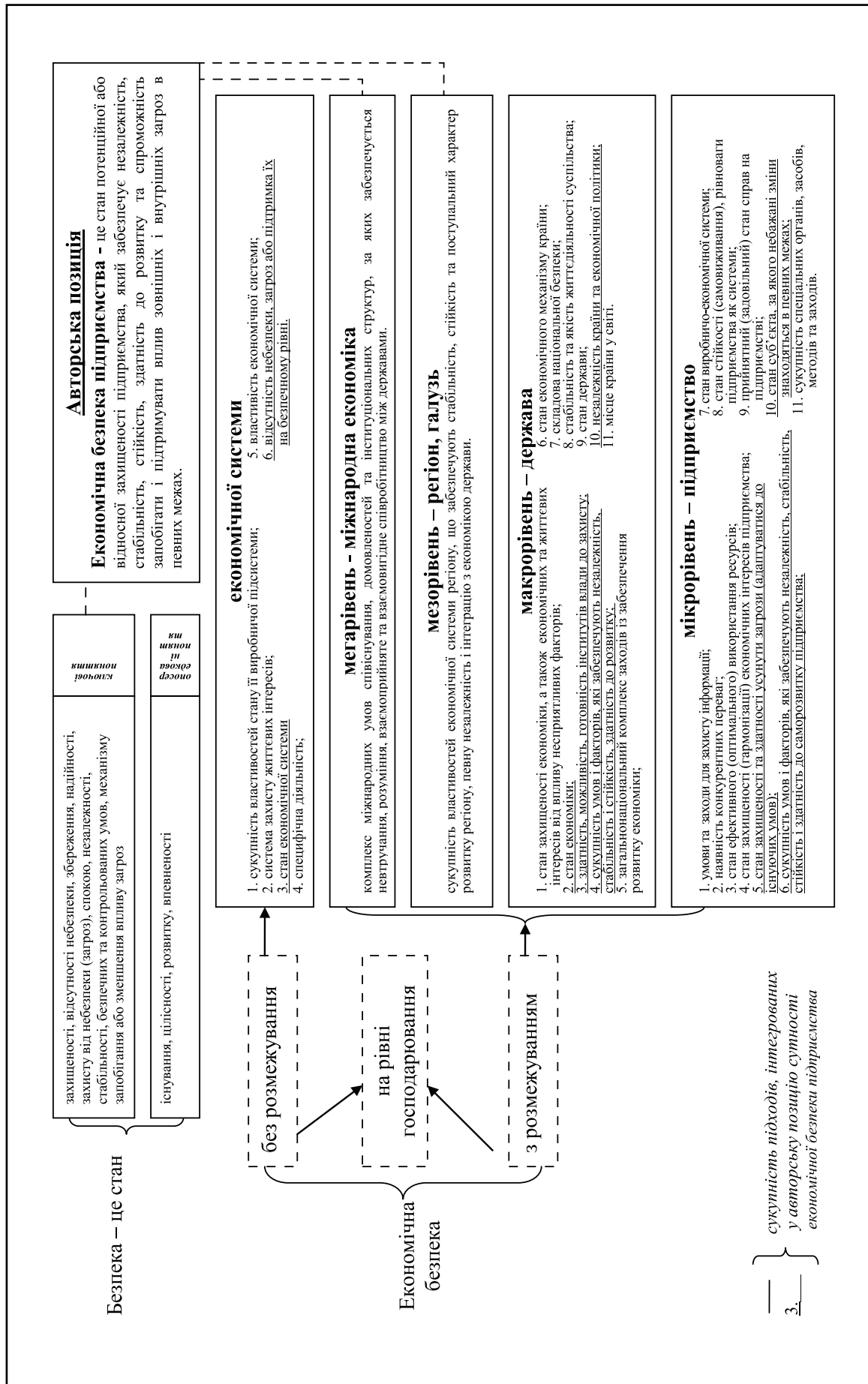
Підхід	Основа визначення	Зміст визначення	Автор
Орієнтований на захист від загроз	Стан захищеності та здатності усунути загрози (адаптуватися до існуючих умов)	Захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності	Д. Ковальов [33, с. 48], О. Ареф'єва [35, с. 58]
		Захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих та непрямих економічних загроз, що пов'язані з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища та здатність підприємства до відтворення	Л. Бендіков [34, с. 9]
		Стан підприємства, при якому відбувається його ефективне функціонування через визначення, забезпечення і захищеність його функціональних складових та здатності протистояння як внутрішнім так і зовнішнім загрозам	О. Бондаренко [36, с. 112]
		Стан захищеності діяльності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність	І. Плетникова [23, с. 8]
Орієнтований на відповідну сукупність умов та чинників*	Сукупність умов і факторів, які забезпечують незалежність, стабільність, стійкість і здатність до саморозвитку підприємства	Сукупність умов і чинників, які забезпечують незалежність підприємства, його стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення	В. Щербина [9, с. 220]
		Сукупність факторів, які забезпечують незалежність підприємства, стійкість і здатність до розвитку в умовах дії дестабілізуючих факторів	М. Войнаренко, О. Яременко [8, с. 60]
Орієнтований на виробничо-економічну систему*	Стан виробничо-економічної системи	Стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання або зменшення міри впливу загроз стабільності функціонуванню та розвитку підприємства	Ю. Лисенко [37, с. 49]
		Стан виробничо-комерційної діяльності підприємства, при якому забезпечується дотримання його стійких економічних інтересів як системи, яка самоорганізується і саморозвивається і здатна запобігти при цьому виникненню і впливу внутрішніх і зовнішніх погроз	Й. Петрович [38, с. 46]
Орієнтований на розкриття властивостей підприємства як системи	Стан стійкості (самовиживання), рівноваги підприємства як системи	Стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз, дій непередбачуваних та складно прогнозованих факторів.	С. Дубецька [39, с. 157]
		Характеристика системи, що самоорганізується й саморозвивається, стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз	Н. Подлужна [40, с. 5]
Організаційний*	Прийнятний (задовільний) стан справ на підприємстві	Стан справ на підприємстві, що визначається керівництвом і власниками як задовільний (прийнятний, бажаний, цільовий) і може підтримуватися протягом визначеного часу	О. Гетьман, В. Шаповал [41, с. 251]
Діагностичний*	Стан суб'єкта, за якого небажані зміни знаходяться в певних межах	Стан суб'єкта, за якого ймовірність небажаної зміни будь-яких якостей самого суб'єкта, параметрів належного йому майна та зовнішнього середовища невелика (менша за певну межу)	Економічна енциклопедія [42, с. 517]
Комплексний*	сукупність спеціальних органів, засобів, методів та заходів	Організована сукупність спеціальних органів, засобів, методів та заходів, що забезпечать безпеку підприємницької діяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз	В. Ярочкин [20, с. 154]

* Відокремлені автором підходи.

Поряд із зазначеним деякі науковці ототожнюють економічну безпеку підприємства із сукупністю умов і факторів, які забезпечують незалежність, стабільність, стійкість і здатність до розвитку [8; 9], або із станом виробничо-економічної системи підприємства [37; 38], або із станом стійкості підприємства як системи [39; 40]. Водночас спостерігаються і нерозповсюджені погляди, а саме розкриття економічної безпеки підприємства як задовільного стану справ на підприємстві [41], або як стану суб'єкта, за якого небажані зміни знаходяться в певних межах [42],

або як сукупність спеціальних органів, засобів, методів та заходів [20].

З огляду на зазначене, в економічній науці та практиці поки що не існує єдиної думки з приводу визначення категорії економічної безпеки підприємства. Окремі підходи, зокрема конкурентний, інформаційний, організаційний, діагностичний і зорієнтований на захист підприємства від загроз зовнішнього середовища, є фрагментарними, висвітлюють лише один бік проблеми, не дозволяють розкрити сутність категорії повністю, решта – підкреслюють цілком правильні й

суттєві характеристики відповідної категорії, однак потребують певної конкретизації. Водночас ресурсно-функціональний підхід є комплексним, оскільки передбачає дослідження найбільш вагомих внутрішніх факторів, аналізує розподіл та використання ресурсів підприємства. Крім цього цей підхід розкриває економічну безпеку як стан найбільш ефективного використання ресурсів, що є фактично ототожненням із ефективністю. Відносно підходу, орієнтованого на захист економічних інтересів підприємства, то, на наш погляд, узгодженість та збалансованість інтересів підприємства слід ототожнювати із соціально-економічною ефективністю управління, а не економічною безпекою.

Відтак, дослідивши сутність категорії «безпека» та «економічна безпека» на всіх рівнях господарювання, вважаємо, що більш ґрунтовно та комплексно розкриє категорію «економічна безпека підприємства» синтез таких підходів, як: орієнтований на захист від загроз, орієнтований на відповідну сукупність умов та чинників, діагностичний (див. рис.).

Висновки

На підставі вищенаведеного в авторському трактуванні економічна безпека підприємства – це стан потенційної та відносної захищеності підприємства, який забезпечує незалежність, стабільність, стійкість, здатність до розвитку та спроможність запобігати і підтримувати вплив зовнішніх і внутрішніх загроз в певних межах. Зауважимо, що при визначенні сутності економічної безпеки промислового підприємства необхідно концентрувати увагу на пріоритетності безпеки його виробничо-економічної системи.

Відтак, сформована концепція щодо сутності економічної безпеки підприємства є, на нашу думку, вирішенням існуючих протиріч, спрямована на досягнення універсальності і уніфікованості категоріального апарату та має продовжене відображення у подальших методичних розробках.

Література

1. Шнипко О.С. Види і чинники безпеки ієрархічних економічних систем: теоретико-методологічний аспект / О.С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №5(59). – С. 78–85.
2. Дацків Р.М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р.М. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №7(37). – С. 143–153.
3. Соціальна політика та економічна безпека / Під заг. ред. Є.І. Крихітіна. – Донецьк: Каштан, 2004. – 335 с.
4. Омелянович Л.О. Економічна безпека торговельного підприємства: монографія / Л.О. Омелянович, Г.Є. Долматова. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 195 с.
5. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – М.: Азбуковник, 1998. – 944 с.
6. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность): учеб.-практ. пособие / Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова / Е.А. Олейников (ред.) – М.: Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.

7. Коженювські Л. Управління безпекою / Л. Коженювські // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №1(31). – С. 147–154.

8. Войнаренко М. Управління економічною безпекою підприємств на основі оцінки відхилень порогових показників / М. Войнаренко, О. Яременко // Економіст. – 2008. – №12. – С. 60–63.

9. Щербина В.М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ / В.М. Щербина // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №10(64). – С. 220–225.

10. Тамбовцев В. Объект экономической безопасности России / В. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 45–53.

11. Кендюхов А.В. Экономическая безопасность как экономическая категория / А.В. Кендюхов // Наукові праці Донецького державного технічного університету. – Сер.: Економічна. – Вип. 47. – Донецьк: ДонНТУ, 2002. – С. 123–128.

12. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 4–13.

13. Архипов А. Экономическая безопасность: оценка, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 36–44.

14. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес Информ. – 1999. – №15–16. – С. 35–37.

15. Пономаренко В.С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование: монография / В.С. Пономаренко, Т.С. Клебанова, Н.Л. Чернова. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2004. – 144 с.

16. Третьяк В.В. Економічна безпека: сутність та умови формування / В.В. Третьяк, Т.М. Гордієнко // Економіка та держава. – 2010. – №1. – С. 6–8.

17. Огнев А.П. Международная экономическая безопасность: проблемы и пути решения / А.П. Огнев. – М.: Общество «Знание», 1989. – 40 с.

18. Татаркин А. Экономическая безопасность как объект регионального исследования / А. Татаркин, О. Романова, А. Ку克林, В. Яковлев // Вопросы экономики. – 1996. – №5. – С. 78–89.

19. Алексеенко В. Система защиты коммерческих объектов / В. Алексеенко, Б. Сокольский. – М., 1992. – 195 с.

20. Ярочкин В. Система безопасности фирмы / В. Ярочкин. – М.: Ось-89, 2003. – 352 с.

21. Белокуров В.В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия / В.В. Белокуров // Режим доступа: <http://www.safetyfactor.ru>

22. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.

23. Плетникова І.Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.04 / І.Л. Плетникова; Харківська державна академія залізничного транспорту. – Х., 2001. – 15 с.

24. Кірієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / А.В. Кірієнко; Київський національний економічний університет. – К., 2000. – 19 с.

25. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Т.Б. Кузенко; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 18 с.
26. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
27. Пономарьов В.П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / В.П. Пономарьов; Східноєвропейський державний університет. – Луганськ, 2000. – 21 с.
28. Экономическая безопасность хозяйственных систем / Под общей ред. А.В. Колосова. – М.: Изд-во РАГС, 2001. – 446 с.
29. Ляшенко О.М. Парадигма управління економічною безпекою підприємства / О.М. Ляшенко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції «Економічна безпека сучасного підприємства». – Вінниця: «УНІВЕРСУМ-Вінниця», 2008. – С. 39–45.
30. Могильный А.И. Основы безопасности бизнеса / А.И. Могильный, В.Н. Бесчастный, Ю.О. Винокуров. – Донецк: Регион, 2000. – 130 с.
31. Иванов А.В. Экономическая безопасность предприятия / А.В. Иванов, В.В. Шлыков. – М.: Выраж-центр, 1995. – 265 с.
32. Экономическая безопасность: Энциклопедия / А.Г. Шаваев, А.Т. Багаутдинов и др. – М.: Правовое просвещение, 2001. – 510 с.
33. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – №10. – С. 48–51.
34. Бендіков Л. Економічна безпека промислового підприємства / Л. Бендіков // Консультант директора. – 2000. – №2 (110). – С. 7–13.
35. Ареф'єва О.В. Суперечності розвитку як основне джерело загрози безпеці рівноваги економічних систем / О. В. Ареф'єва, О.С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №3 (57). – С. 57–64.
36. Бондаренко О.М. Показники, критерії та методи оцінки економічної безпеки авіакомпаній / О.М. Бондаренко // Наукові праці ОНАЗ: Періодичний науковий збірник з радіотехніки і телекомунікацій, електроніки та економіки в галузі зв'язку. – Одеса, 2003. – С. 59–64.
37. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю.Г. Лысенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденский, А.А. Спиридонов; под ред. Ю.Г. Лысенко. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 178 с.
38. Економіка підприємства: підручник / За загальною редакцією Й.М. Петровича. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2004. – 680 с.
39. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України / С. П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Збірник матеріалів наук.-практ. конф., Київ, 16–17 травня 2001 р. – К.: Вид-во Європейського ун-ту фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. – С. 146–172.
40. Подлужна Н.О. Організація управління економічною безпекою підприємства: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Н.О. Подлужна; НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2003. – 20 с.
41. Гетьман О.О. Економічна діагностика: навчальний посібник / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал.–Київ, Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
42. Економічна енциклопедія / Відп. ред. С.В. Мочерний. – Т. 1. – К.: Академія, 2001. – 864 с.

О.М. ЛОБОВА,
аспірантка, Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Державне регулювання страхування агропромислових ризиків

Розглянуто зміни законодавчої бази стосовно агрострахування з моменту отримання Україною незалежності. Проаналізовано основні нормативно-правові акти України, які регулюють відносини у сфері страхування агропромислових ризиків. Визначено істотні переваги та недоліки законодавчої бази у сфері агрострахування.

Рассмотрены изменения законодательной базы относительно агрострахования с момента обретения Украиной независимости. Проанализированы основные нормативно-правовые акты Украины, регулирующие отношения в сфере страхования агропромышленных рисков. Определены существенные преимущества и недостатки законодательной базы в сфере агрострахования.

The changes of legislative acts according to argoinsurance are described from the moment of Ukraine's inde-

pendence. The main normative legal documents, which regulate the agro-industrial risk insurance, are analyzed. Fundamental advantages and disadvantages of legislative acts are determined.

Постановка проблеми. Світова практика свідчить, що страхування сільськогосподарських культур є ефективним способом боротьби із стихіями природи, дієвим інструментом забезпечення фінансово-господарської стійкості сільськогосподарських товаровиробників. Україна також має певний досвід страхування врожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень. Страхова система в сільському господарстві України знаходиться на сучасному етапі ринкових перетворень у стадії активного становлення: змінюються принципи, цілі і завдання даного механізму захисту майнових інтересів сільськогосподарських підприємств.